

ANTON GRIZOLD

O evropski varnosti

Od 3. do 5. septembra letos je bila na grškem Rodosu štirinajsta konferenca direktorjev evropskih inštitutov za mednarodne odnose in/ali varnostne študije z naslovom: Evropska varnost v svetu sprememb: Možganski trusti, Omrežje in Načrtovanje politike. Konference se je udeležilo čez sto direktorjev omenjenih inštitutov ter več predstavnikov zunanjih ministrstev (štirideset držav), predstavnikov mednarodnih organizacij – Evropske skupnosti, Zahodnoevropske unije, Agencije za mednarodno jedrsko energijo in drugih opazovalcev.

Delo na konferenci je bilo organizirano panelno, kjer je tekla beseda o problematiki evropske varnosti v širšem smislu ter po delovnih skupinah. Delovne skupine so bile štiri in so obravnavale tele problemske sklope: Balkan, Evropska skupnost po Maastrichtu, Nadzor nad oboroževanjem in neproliferacija ter Vzhodna Evropa in republike nekdanje Sovjetske zveze.

Splošni vtis s konference je, da je kljub različnemu profesionalnemu statusu udeležencev (vladni – nevladni inštituti, politični uradniki v zunanjih ministrstvih idr.) pri večini prevladoval analitični pristop pri obravnavi osrednje teme konference. To je evropska varnost danes in v prihodnosti. Prav to je omogočalo, da so se različni strokovni pogledi in ocene o konkretnih problemih, s katerimi se danes srečuje Evropa, usmerjali v skupno celoto strokovno podprtih idej o poteh in načinih razreševanja teh vprašanj.

Zelo težko je povzeti vse pomembne misli in ideje, ki so bile izrečene na tej konferenci, zato bom poskušal bolj za ponazoritev sintetizirati spoznanja o varnostni problematiki v Evropi, ki so dobila po moji presoji na konferenci podporo večine prisotnih:

1. Temeljna prvina urejanja Evrope po koncu hladne vojne je v državah Evropske

skupnosti razumevanje sodobne varnosti kot celovitega družbenega pojava, ki združuje gospodarske, socialne, ekološke, vojaške in druge razsežnosti. Kot je zatrdil Bo Huldtt, direktor Mednarodnega inštituta za strateške študije v Londonu, je v hitro spreminjajočem se evropskem okolju v zadnjih letih nastalo veliko problemov, ki sodijo danes na varnostno področje in utegnejo (če ostanejo nerešeni) povzročiti resnejše probleme, kot so jih imele v preteklem obdobju predvsem vojaške konfrontacije med državami. Poleg tega pa se je v zadnjih treh letih občutno spremenil tudi strateški položaj Evrope, ki se danes kaže v naslednjih temeljnih značilnostih:

- vojna na delu ozemlja nekdanjih Jugoslavije in Sovjetske zveze,

- zmanjševanje vojaštva in orožja v evropskih državah na eni ter renacionalizacija oboroženih sil (novonastale države ustanavljajo lastne oborožene sile) na drugi strani,

- politični vidik stabilnosti in varnosti v Vzhodni in Srednji Evropi krepko prednjači pred vojaškim,

- stanje sodelovanja in dogovarjanja med evropskimi velikimi silami in ne konfliktnost,

- svojevrstno čakanje Evrope na razplet nekaterih temeljnih neznank v zvezi z vojno v nekdanji Jugoslaviji in dezintegracijskimi težnjami v Rusiji, maastrichtskim procesom, določanjem novega statusa Nemčije v svetovni ureditvi itd.

Po omenjenih značilnostih sedanjega strateškega položaja v Evropi lahko sklepamo, da bo urejanje evropske varnosti v prihodnje zadeva ne le ene, ampak množstva institucij. V zvezi s tem je bila naslovljena kritika razpravljalcev na vse tiste raziskovalne ustanove in raziskovalce, ki se ukvarjajo predvsem z raziskovanjem varnostnih in drugih institucij v Evropi, manj ali nič pozornosti pa ne posvečajo spremenjenim okoliščinam, v katerih te institucije delujejo. Seveda pa sedanje strateške razmere v Evropi odpirajo tudi mnoga vprašanja in dileme, in to pred-

vsem v zvezi z mejami v Evropi, razmerjem med nekdanjima supersilama, čezatlantskim sodelovanjem, možnostjo delovanja regionalnih in subregionalnih struktur v smeri krepitve evropske varnosti itd. Od uspešnega reševanja teh in drugih nerešenih evropskih zadev so najbolj odvisne stabilnost in varnost med evropskimi državami kot tudi varnost Evrope glede na preostali svet.

2. V skladu s prevladujočim celostnim pojmovanjem sodobne varnosti je bila na konferenci poudarjena tudi moralno-politična razsežnost varnosti. Temeljno izhodišče tega vidika varnosti je v idejah, da: a) varnost ni le zadeva institucij, ampak tudi vrednot in predstav o samem sebi ter o novem svetu, ki se oblikuje pred nami in b) je prišlo v dosedanjem razvoju Evrope do izgube identitete – kaj je Evropa? Kaj je Zahodna Evropa itd.

Ali kot je poudaril Dominique Moisi, namestnik direktorja francoskega inštituta za mednarodne odnose v Parizu, smo si v Evropi doslej izoblikovali negativno identiteto, in to predvsem v odnosu do sovražnika, nekdanje Sovjetske zveze. Gre torej za to, da je v preteklosti evropskim državam največja nevarnost pretila od zunaj, danes pa od znotraj lastnih družb, in sicer predvsem kot posledica hitrega družbenega razvoja, ki je povzročil strukturno ranljivost razvitih družb z gospodarskega, socialnega, ekološkega in drugih vidikov. Zunanji izraz tega je tudi razlika med psihološko-političnim pojmom Evrope v preteklosti in danes, ki jo poenostavljeno zaznamuje dihotomija: prej mir in blagostanje, danes vojna in recesija. Prav recesija in nezaposlenost sta bili omenjeni kot temeljna dejavnika v procesu atomizacije javnega mnenja v evropskih državah. Moisi je s svojim moralno-političnim pristopom pri obravnavi evropske varnosti poudaril med drugim tudi tile tezi: prvo, najpomembnejši cilj Evrope danes je razširitev demokracije po celotni celine in drugo, varnost pomeni tudi legitimnost, legitimnost pa je temeljna prvina demokracije. Svojevrstno konkretno potrditev sta omenjeni tezi dobili nedavno s podporo razvitih držav ruskemu predsedniku Borisu Jelcinu, ki je razpustil parlament in uvedel t. i. predsedniško upravo.

3. Evropska varnost je najbolj odvisna od nadaljevanja procesov evropske integracije. Vendar pa je na konferenci prevladovalo

pesimistično razpoloženje glede hitrosti nadaljevanja teh procesov. Evropa Maastrichta temelji namreč na dveh temeljnih predpostavkah, in sicer: prvič, med evropskimi državami ni bistvenih konfliktnih interesov, ki bi se reševali z uporabo oborožene sile, in drugič, prave alternative združeni Evropi skorajda ni.

Skupno izhodišče razpravljavcev je bilo, da se Evropska skupnost sicer širi, ne pa pogloblja ter da v bližnji prihodnosti ni prave možnosti za oblikovanje trdnejše Evropske skupnosti. Temeljni razlogi za to naj bi bili:

– glede na nekatere konkretne probleme (npr. razreševanje t. i. jugoslovanske krize, kriza Francije v zvezi z GATT idr.) so temelji za evropsko politično unijo danes zelo razmajani;

– v srcu skupne evropske politike se vse bolj poudarja nacionalni konflikt – nobena evropska država ne bi rada žrtvovala več nacionalnih interesov, kot je potrebno; obenem pa tudi javno mnenje v teh državah želi vedeti, kateri so skupni interesi evropskih držav in kakšne koristi ima lastna država (državljeni) od teh skupnih interesov. V zvezi s tem je zgovorna trditev profesorja Michaela Sturmerja, direktorja Inštituta za znanost in politiko iz Ebenhausna, in sicer da bo Evropska skupnost v naslednjih dveh desetletjih vsota nacionalnih interesov in nič več.

– V večini držav iz Evropske skupnosti se med prebivalstvom krepijo frustracije o tem, kaj se dogaja v strukturah evropske birokracije, kar omejuje možnosti za prenos pooblastil z nacionalnih na evropsko birokracijo.

Kljub vsem tem oviram in težavam v procesih evropskega združevanja pa le-teh po mnenju razpravljavcev ni mogoče preprosto ustaviti ali iz njih izstopiti. Kajti prevladuje prepričanje, da bi alternativa Združeni Evropi dejansko lahko bila le atomizacija in marginalizacija evropskih držav v svetu novih supersil – ZDA, Rusije, Kitajske idr.

4. Inštitucije, ki skrbijo za varnost v Evropi (KVSE, NATO, ZEU idr.) bodo po koncu hladne vojne preoblikovane tako, da si bodo pridobile novo legitimnost. V tem okviru se v novi evropski varnostni strukturi predvideva tudi oblikovanje večnacionalnih mirovniških sil (t. i. peace-keeping forces). Ker se Evropska skupnost zaveda, da bi bila

Evropa brez Američanov danes »slepa in gluha« (tj. brez ustrezne obrambne infrastrukture), se vse bolj krepi prepričanje o nujnosti procesa evropeizacije pakta NATO, ki bo preoblikovan opravljal varnostne funkcije za Evropo.

Razširitev pakta NATO z novimi državami po mnenju uradnih predstavnikov še ni možna. Razlogov za to je več, predvsem pa se poudarjata dva, in sicer: prvič, pri preoblikovanju pakta NATO le-tega ni smotrno povečevati kar tako, ker bi s tem osamili mnoge države, prav tako pa bi vsako povečanje članstva v tej vojaškopolitični organizaciji otežilo odločanje in s tem hromilo njeno delovanje. Drugič, Rusija ne more nasprotovati vzhodnoevropskim državam, da se pridružijo paktu NATO, toda implicitno to možnost zavrača. Predstavniki Rusije na konferenci so poudarjali, da bi se NATO z vključitvijo vzhodnoevropskih držav neposredno približal Rusiji, kar bi najverjetneje povzročilo nove delitve in napetosti v Evropi. Mogoča alternativa temu pa bi po njihovem mnenju bila vključitev Rusije v NATO.

Uradni predstavniki Zahodnoevropske unije so sicer izražali optimizem za razširitev članstva v tej evropski obrambni organizaciji najprej z nordijskimi državami. Hkrati pa so

poudarili, da je širitev ZEU z novimi članicami možna v najboljšem primeru šele leta 1998, kajti pred tem bodo leta 1996 organizirali konferenco, na kateri se bo odločilo o prihodnosti te evropske organizacije.

5. Na konferenci se je razpravljalo tudi o problematiki nadzora nad oboroževanjem ter zmanjševanju orožja in vojaštva v Evropi, ki poteka v okviru Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi. Razpravljavci so si bili enotni v oceni, da je v zvezi s tem treba nadaljevati z oblikovanjem učinkovitega mednarodnega režima za nadzor in preprečevanje vertikalnega in horizontalnega širjenja jedrskega orožja v svetu. Pomembno vlogo pri reševanju te problematike pa lahko odigra tudi kritična »evropska znanstvena skupnost«, zato je bilo na konferenci sklenjeno, da se poveča sodelovanje med evropskimi inštituti za mednarodne odnose in/ali varnostne študije, predvsem na področjih:

- oblikovanja skupnega informacijskega sistema ter
- izvajanja skupnih raziskovalnih projektov.

Na konferenci je bila sprejeta pobuda predstavnikov Rusije, da bo naslednja konferenca leta 1995 v Moskvi.